

Література

1. Айхенвальд Ю.И. Очерк этических воззрений Н.Я. Грота / Ю.И. Айхенвальд // Вопросы философии и психологии. – М., 1900. – Кн. 1 (51). – С. 61–62.
2. Антология педагогической мысли Украинской ССР / [сост. : Н.П. Калениченко]. – М. : Педагогика, 1988. – 640 с.
3. Бойправ М.Д. М.Я. Грот: психологічні погляди та освітня діяльність : монографія / М.Д. Бойправ – Ніжин : НДПУ імені М. Гоголя, 2002. – 176 с.
4. Гомонная В.В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX–XX ст.) / В.В. Гомонная – Ужгород : Закарпаття, 1992. – 291 с.
5. Грот Н.Я. Основания экспериментальной психологии / Н.Я. Грот // Вопросы философии и психологии. – 1895. – № 30. – С. 56–70.
6. Грот Н.Я. Понятие о душе и психической энергии в психологии / Н.Я. Грот // Вопросы философии и психологии. – 1897. – № 37–39. – С. 11–19.
7. Стешенко І.М. Помічч учителю в справі національного виховання учнів : лист “до Губерніальних і повітових земських управ, міських управ і учительських організацій” / І.М. Стешенко // Київська Земська Газета. – 1917. – 11 грудня. – № 171. – С. 2–8.
8. Сумцов М.Ф. Слобожане: історико-етнографічна розвідка / М.Ф. Сумцов. – Харків : Акта, 2002. – 282 с.

БІЛОСТОЦЬКА О.В.

КОНТРОЛЬНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЕТАП ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ З РЕАЛІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НДРС

У державних нормативних документах, які визначають стратегію розвитку освіти (Закони України “Про освіту” та “Про вищу освіту”, Державна національна програма “Освіта”, Національна доктрина розвитку освіти), вказано на необхідність поєднання навчально-виховної діяльності студентів із науково-дослідною як чинником розвитку особистості майбутнього висококваліфікованого працівника в галузі освіти, здатного до реалізації власного потенціалу, виявлення та впровадження інноваційних технологій навчання, виховання та розвитку дітей, готового до постійного самовдосконалення.

Питання організації науково-дослідної роботи студентів (далі – НДРС) висвітлено у працях Н. Давидюк, В. Голобородько, В. Гнедашова, М. Дудорової, А. Сологуб, Р. Хрустальнової. Науково-дослідну роботу розглядають як засіб формування самостійності (Н. Коваль, В. Степашко); творчої активності (В. Смагін); творчої особистості (О. Павленко, І. Гончарова); творчої самореалізації (Л. Левченко), дослідної позиції (В. Лісовий); професійно-кваліфікаційного зростання (Г. Лоцман); дослідних умінь (В. Бударкевич, А. Карлашук, І. Краснощок, Н. Недодатко, І. Процик, О. Резіна, М. Фалько); дослідних здібностей (В. Андреев, С. Білоус); засобів підвищення знань (Т. Баранова, М. Князян).

Але вплив науково-дослідної роботи на формування особистості майбутнього вчителя, його морально-вольових та професійних якостей, рівень педагогічної та науково-дослідної культури досі залишаються поза увагою науковців.

Мета статті – аналіз результатів контрольно-аналітичного етапу експерименту з реалізації виховного потенціалу НДРС.

На контрольно-аналітичному етапі експерименту дослідженням було охоплено 483 студенти і 79 викладачів чотирьох факультетів Харківського гуманітарно-педагогічного інституту.

Контрольно-аналітичний етап експерименту передбачав перевірку основних напрямів реалізації виховного потенціалу науково-дослідної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах, ефективності відбору організаційних форм і методів науково-дослідної роботи майбутніх учителів щодо реалізації її виховного потенціалу; аналіз динаміки реалізації виховного потенціалу наукової роботи.

З цією метою було проведено анкетування, у якому взяло участь 99 студентів I–IV курсів факультету дошкільної освіти та музичного виховання. Для діагностики готовності майбутніх учителів до науково-дослідної роботи нами було використано низку методик: “Вивчення мотивів науково-дослідної роботи студентів” (методика А.А. Реан, В.Я. Якунін), “Готовність студента до науково-дослідної роботи” (методика Т.В. Морозової), “Самооцінка готовності до самоосвітньої діяльності” (методика Л.В. Туріщевої), “Оцінювання професійно-особистісних якостей майбутніх педагогів” (методика К.Б. Віаніс-Трофименко, Г.В. Лісовенко); “Самооцінка якостей особистості” (методика Л.В. Туріщевої); “Діагностика професійної підготовленості до педагогічної діяльності майбутнього вчителя” (методика Т.В. Морозової), “Ваш творчий потенціал” (методика Н.Ф. Вишнякової), “Бар’єри педагогічної діяльності” (методика Л.В. Туріщевої).

Так, з метою діагностування рівня готовності студентів до науково-дослідної роботи ми адаптували до нашого дослідження методику Т.В. Морозової. Проведене опитування показало, що в майбутніх учителів значно підвищився рівень підготовленості до участі у науковій роботі вищого навчального закладу. Якщо до початку експерименту на низькому рівні готовності перебувало 35,4% опитуваних, на середньому – 49,8% і лише 14,8% респондентів мали високий рівень готовності, то після проведення експерименту низький рівень готовності до НДРС виявило лише 14,7% студентів, на середньому залишилися 46,8%, а високого рівня досягли 38,5%. На початку дослідження особливі труднощі, на думку опитуваних, були пов’язані з розробкою діагностичного інструментарію дослідження (38%), залученням до різних форм наукової роботи (39%) та небажанням брати активну участь у дослідній діяльності навчального закладу (43%). Після проведення експерименту ці труднощі залишилися лише у 17% опитуваних. Крім того, значно зросли, на думку студентів, уміння вести наукову дискусію, відстоювати власну точку зору (48%), здатність експериментально перевіряти ідеї та узагальнювати результати власного дослідження (49%).

Для вивчення динаміки розвитку мотивації студентів до участі у науково-дослідній роботі ми використали відповідну методику А.А. Реан, В.Я. Якуніна, адаптовану для нашого експерименту.

Проведений аналіз опитування студентів дав змогу зрозуміти, що до початку експерименту значна кількість студентів вищих педагогічних навчальних закладів (29,7%) мали низький рівень мотивації до участі у НДРС, причому серед мотивів переважала в основному зовнішня позитивна мотивація (прагнення до успішної кар’єри (32,7%), бажання отримати гарний диплом (30,6%), потреба в досягненні соціального престижу (31,5%). Серед мотивів, які студенти вважали не дуже важливими, були прагнення до самоосвіти та бажання вико-

ристовувати у своїй професійній діяльності інноваційні технології та провідний педагогічний досвід (10,6%). Після проведення педагогічного експерименту вже 46,3% студентів перебували на високому рівні розвитку мотивації до самоосвітньої діяльності, крім того, значно зросла роль внутрішньої позитивної мотивації, а саме: 52,6% респондентів визнають можливості для реалізації у науково-дослідній роботі; 52,8% отримують задоволення від процесу та результатів науково-педагогічного дослідження та вважають наукову роботу стрижнем для підвищення власної професійної компетентності. Хоча рівень зовнішньої позитивної мотивації залишився досить високим (46,2%), але було досягнуто переважання внутрішньої позитивної мотивації, яка має змогу реалізовувати виховні можливості науково-дослідної роботи.

З метою вирішення завдань контрольної-аналітичного етапу експерименту було проведено опитування студентів, яке передбачало чотири блоки питань. Так, I блок визначав рівень підготовленості студентів до науково-дослідної роботи. II блок питань було спрямовано на виявлення мотивів участі майбутніх учителів у науково-дослідній роботі. III блок питань передбачав з'ясування значення науково-дослідної роботи для формування особистості майбутнього вчителя: IV блок питань використовувався з метою виявлення виховного потенціалу науково-дослідної роботи.

Результати експерименту засвідчили, що студенти I–IV курсів мають в основному середній та високий рівень готовності до науково-дослідницької роботи. Так, 89,2% опитуваних студентів змогли дати визначення науково-дослідної роботи; 86,8% розкрили етапи проведення педагогічного дослідження; категоріальний апарат вмів визначати 76,3% респондентів; методи наукового дослідження знають 74,7% опитуваних, вміють застосовувати 65,9%.

Найменш обізнані студенти з методами математичної статистики (24,9%). Особливу цікавість студенти виявили до участі у різних формах організації науково-дослідної роботи. В основному респонденти називали серед організаційних форм навчально-дослідної роботи реферати, курсові та дипломні роботи, а серед форм позанавчальної дослідної роботи – участь у наукових гуртках, студентському науковому товаристві, конференції, конкурси та олімпіади.

Під час проходження практики 65,1% студентів може застосовувати елементи наукової роботи; організувати наукову роботу з учнями готові 46,6% опитуваних. Труднощі, які виникають під час наукового пошуку, студенти ранжували таким чином: недостатня теоретична обізнаність (11,7%), відсутній зв'язок між теоретичними дисциплінами та педагогічною практикою (10,3%), недостатня кількість наукових джерел з обраної проблеми (8,9%), невміння критично аналізувати наукову літературу (2,7%).

Систематично займається науково-дослідною роботою 52,1% опитуваних.

Серед провідних мотивів науково-дослідної роботи студенти визначили такі: потребу в спілкуванні та колективній діяльності – 55,7%; усвідомлення творчого характеру педагогічної праці – 47,4%; інтерес до предметів, які викладаються – 43,3%; вплив особистості викладача – 39,6%.

Значна кількість, а саме 92,4% студентів вважали, що науково-дослідна робота має бути наявною у навчально-виховному процесі. На думку опитува-

них, науково-дослідна робота допомагає у становленні себе як майбутнього фахівця (74,1%); більш глибоко засвоїти знання з певного предмета (67,4%); формує дослідні та навчально-інтелектуальні вміння (61,3%); робить навчання більш цікавим (59,7%); допомагає адаптуватися в умовах, що постійно змінюються (59,7%); сприяє більш тісному спілкуванню з викладачем (47,5%). Чимала кількість, а саме 89,1% студентів зазначили, що науково-дослідна робота необхідна у майбутній педагогічній діяльності; 81,2% респондентів зауважили, що вона допомагає у формуванні особистості майбутнього вчителя; 59,4% студентів зазначили, що науково-дослідна робота має виховне значення.

Серед особистісних рис, що були сформовані у студентів у процесі участі в науково-дослідній роботі, опитувані виділили допитливість (74,1%), ініціативність (11,9%), уважність (60,2%), самостійність (49,4%), активність (49,1%), креативність (37,8%), критичність мислення (33,4%), прагнення до постійного самовдосконалення (51,8%), педагогічний такт (28,9%), здатність до рефлексії (16,7%).

Отже, 79,2% студентів мають теоретичну підготовку до науково-дослідної роботи; до практичного використання наукового пошуку здатні тільки 66,1% опитуваних. Позитивна мотивація сформована у 52,1% респондентів, 59,4% респондентів визнає виховний потенціал науково-дослідної роботи.

Для діагностики рівня сформованості особистих якостей майбутніх викладачів у нашому дослідженні було застосовано методикау “Виховний потенціал НДРС”.

За результатами опитування до початку нашого дослідження було виявлено, що значна кількість опитуваних (43%) мають низький рівень сформованості дослідних якостей особистості, особливо це стосується таких якостей, як креативність (63%), ініціативність та наполегливість (43%); серед морально-вольових якостей особливу увагу слід приділити наполегливості (42%), сумлінності (40%) та організованості (39%); у формуванні професійних якостей найбільші труднощі виникли з такими якостями, як професійне педагогічне мислення (43%), здатність до самовдосконалення та саморефлексії (41% відповідно).

Проведене опитування на контрольно-діагностичному етапі експерименту дало змогу визначити, що в майбутніх учителів значно підвищився рівень сформованості усіх особистісних якостей. Так, особливого розвитку під час проведення експерименту здобули такі дослідницькі якості, як систематичність (59%), самостійність (58%) та винахідливість, допитливість і уважність (49%). З погляду морально-вольових якостей спостерігалось значне підвищення рівня сформованості вимогливості до себе (59%), зібраності (51%) та гуманності (49%). Серед професійних якостей у ході дослідження підвищився рівень сформованості професійного інтересу (48%), професійної психологічної позиції (43%) та зацікавленості у справі (45%).

У табл. 1 та на рис. 1 показано динаміку рівня сформованості особистісних якостей майбутніх педагогів до початку та наприкінці експерименту.

Наведені дані показують позитивний вплив науково-дослідної роботи на формування особистісних якостей студентів.

Таблиця 1

Динаміка сформованості особистісних якостей студентів

Якості	Рівні					
	До експерименту			Після експерименту		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Дослідні	35,4	40,8	23,8	14,1	31,7	54,2
Морально-вольові	29,8	59,6	10,6	12,1	41,6	46,3
Професійні	26,8	54,3	18,9	7,6	39,8	52,6

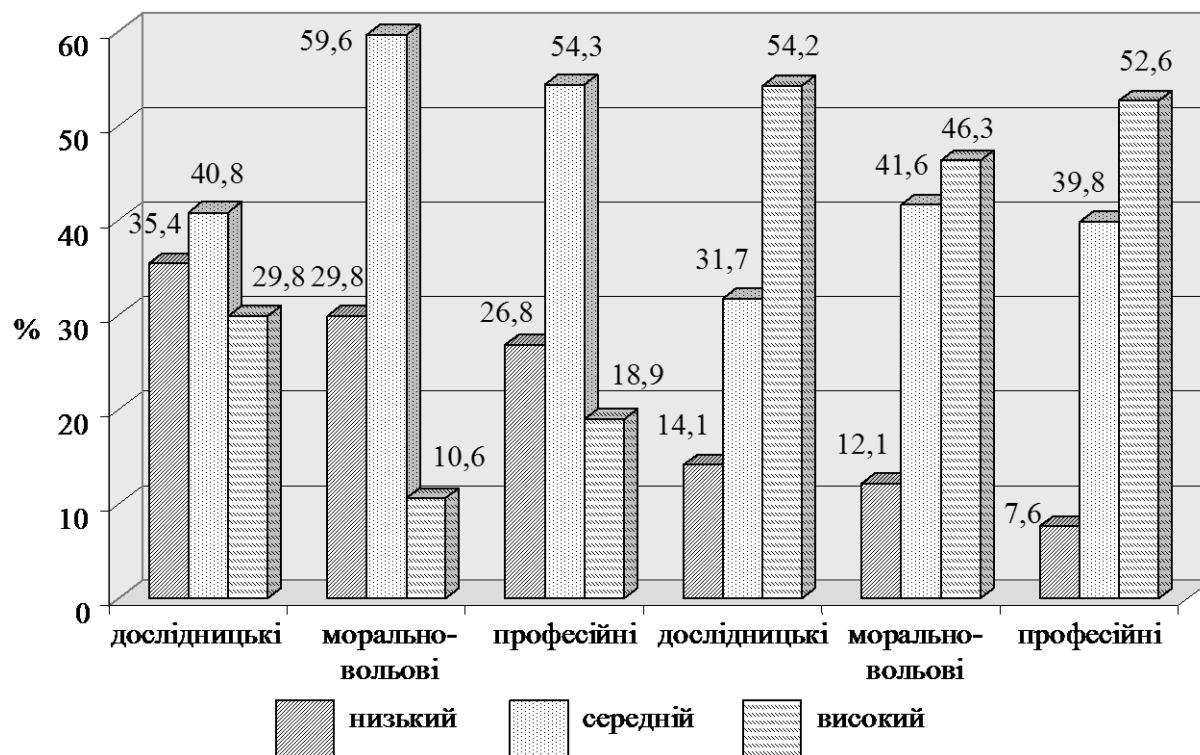

Рис. 1. Особистісні якості

Результати контрольно-діагностичного етапу експерименту (табл. 2 та рис. 2) дають можливість синтезувати рівневі характеристики реалізації виховного потенціалу науково-дослідної роботи майбутніх учителів. За даними констатувального етапу експерименту, вищого рівня готовності досягли 37,5% респондентів, середнього 49,1%, на нижчому рівні було виявлено 11,9,0% майбутніх учителів. Особливо високими виявились такі показники, як ставлення до науково-дослідної роботи.

Таблиця 2

Динаміка розвитку критеріїв реалізації виховного потенціалу НДРС

Якості	Рівні					
	До експерименту			Після експерименту		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Система знань та умінь	38,1	41,6	20,3	11,7	53,2	35,1
Ставлення до НДРС	32,9	51,6	15,5	9,1	48,7	42,2
Якості	35,4	49,8	14,8	14,7	46,8	38,5

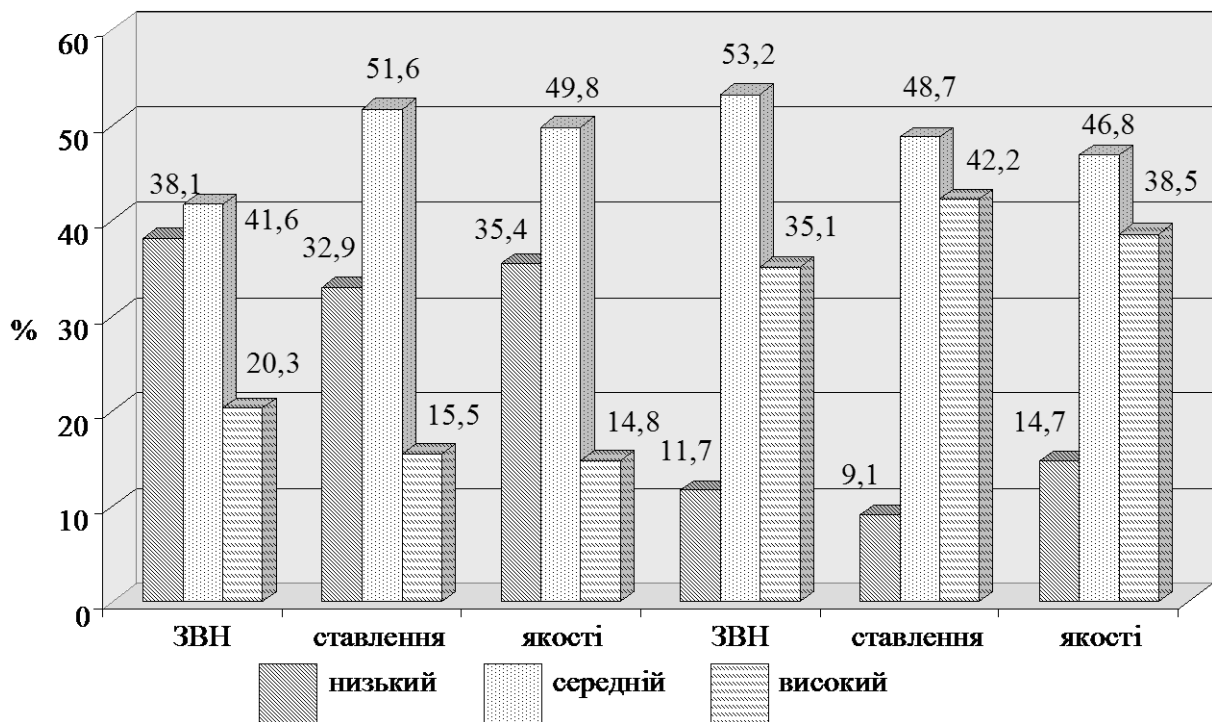

Рис. 2. Динаміка критеріїв реалізації виховного потенціалу НДРС

Висновки. Отже, узагальнені результати експериментальної роботи свідчать про ефективність педагогічних умов реалізації виховного потенціалу науково-дослідної роботи майбутнього вчителя. Можна говорити про помітні зміни в рівні готовності майбутніх педагогів: поглиблення та розширення системи знань і вмінь, розвиток активного позитивного ставлення до наукової роботи, формування особистісних якостей: дослідних, морально-вольових та професійних. Студенти стали уважнішими до думок інших людей, толерантнішими. Це підтвердили проведені дискусії, обговорення проблем ціннісного характеру.

Підвищення рівня сформованості системи знань, умінь і особистісних якостей і ставлення до НДРС пояснюється розвитком дослідної спрямованості студентів та їх включенням у різні форми діяльності, що сприяють реалізації виховних можливостей наукової роботи. Подальшого розвитку потребує розробка методичних рекомендацій для викладачів педагогічних ВНЗ із реалізації виховних можливостей НДРС.

Література

1. Діагностика успішності учителя / [упоряд. Т.В. Морозова]. – Х. : Ранок, 2007. – 160 с.
2. Довгопол І.І. Професійна компетентність педагога: методика комплексного дослідження / І.І. Довгопол. – Симферополь : НАТА, 2006. – 70 с.
3. Радченко А.Є. Професійна компетентність учителя / А.Є. Радченко. – Х. : Основа, 2006. – 128 с.
4. Туріщева Л.В. Професійний розвиток педагога: психологічний аспект / Л.В. Туріщева. – Х. : Основа, 2006. – 144 с.